

İŞSİZLİK ÖDENEĞİNDE HAK DÜŞÜRÜCÜ NEDENLER

PROF. DR. FARUK ANDAÇ*

GİRİŞ

İşsizlik Sigortası ülkemizde geç kurulmuş ancak çabuk gelişmiş kuruluşlarımızdan birisidir. Kurulduğu 1999 tarihinden günümüze kadar her geçen yıl bir önceki yıla kıyasla işsizlik ödeneği hak eden kişi sayısı büyük artışlar göstermektedir. İşkur'a ait 2014 Eylül Ayı İstatistik Bülteni'ne göre, 2014 Eylül ayı için 327.501 kişi, işsizlik ödeneği almayı hak etmiş bulunmaktadır. İşsizlik ödeneği hak eden kişi sayısı geçen yılın (2013 Eylül) ayına göre %32,35 artarken, bir önceki ayla (2014 Ağustos) kıyaslandığında %12,74 oranında artış göstermiştir. Ödenek almayı hak edenlerin içinden 2014 Eylül ayında ancak 273.828 kişiye işsizlik ödeneği ödemesi yapılmıştır. "Ödeme yapılan kişi sayısı geçen yılın aynı ayına göre %22,15 artarken, bir önceki ayla kıyaslandığında %2,52 oranında azalış göstermiştir. 2014 Eylül ayında 273.828 kişiye 141.283 bin TL ödeme yapılmıştır. Gerçekleşen ödemeler geçen yılın aynı

ayına göre %36,24 artarken, geçen ayla kıyaslandığında %4,90 oranında azalış göstermiştir"¹ Bütünden alınan bu verilere göre ödenek almaya hak kazanmış 327.501 kişiden %83,6'sı, yani ancak 273.828 kişi ödenek alabilmiş ve kendilerine 2014 Ekim ayında toplam olarak 141.283 bin TL ödeme yapılmıştır. Bu rakamlardan da görülebileceği gibi, her işsizlik ödeneği almaya hak kazanan işsiz, mutlaka işsizlik ödeneği alamamaktadır. İşsizlik ödeneği alabilmek ve almaya başladıktan sonra devam ettirebilmek için bazı şartları yerine getirmek gerekmektedir.

A- İŞSİZLİK SİGORTASINDAN İŞSİZLİK ÖDENEĞİ ALABİLMENİN GENEL ŞARTLARI

a- Kişi Bakımından;

İşsizlik sigortasına ilişkin kurları ve uygulama esaslarını düzenlemek amacıyla 25.8.1999 tarih ve 4447

1- Bkz. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü 2014 Eylül Ayı İstatistik Bülteni.

*Çağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi

sayılı yasa² gereğince bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden kişilerden 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi ile ikinci fıkrası kapsamında olanlardan **bir hizmet akdine** dayalı olarak çalışan sigortalılar, 4857 sayılı Kanuna göre kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışanlardan 5510 sayılı Kanunun 52. maddesinin birinci fıkrası kapsamında işsizlik sigortası primi ödeyen isteğe bağlı sigortalılar, aynı Kanunun ek 6. maddesi kapsamındaki sigortalılar ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20. maddesinde açıklanan sandıklara tabi sigortalılar işsizlik ödeneği almaya hak kazanırlar (İşz.SK.md.46). Kısa bir ifade ile bir işyerinde hizmet akdine dayalı çalışan, çalıştığı sürece işsizlik sigortasına prim ödeyen ve elinde olmayan nedenlerle işsiz kalan işsizler ancak işsizlik ödeneğini almaya hak kazanırlar.³

b- Prim Ödeme Zorunluluğu Bakımından;

İşsizlik sigortasına bağlanmak ve sigorta primi ödemek zorunludur. Bu ilke işsizlik sigortasını, işsizlik yardımından farklı kılan en önemli özelliklerinden birisidir.⁴ Sosyal yardım niteliğinde olan **işsizlik yardımı**, finansmanı tamamen devlet tarafından sağlanan, prim ödeme zorunluluğu olmayan, bir hak olarak devletten istenebilen ve

devletin de işsiz muhtaç kişilere ödeme zorunda olduğu bir ödentidir. **İşsizlik sigortası** ise iş sözleşmesi ile çalışan, bağlanma ve prim ödeme zorunluluğu olan, elinde olmayan nedenle işsiz kalan kimseleri kapsamaktadır. Bu kişilere yapılan ödemelere **işsizlik ödeneği** denilir.

İşsizlik sigortasından işsizlik ödeneği almaya hak kazanabilmesi için hizmet akdi ile çalışan işçinin öncelikle İşsizlik sigortası primlerini ödemesi gerekir. Ancak, primlerin fiilen kuruma ödenmiş olması şartı aranmamaktadır. Primleri sigortaya fiilen ödenmemiş olsa bile, işsiz işçi yine de işsizlik ödeneğinden yararlanmaya hak kazanmaktadır. Ancak, Kanunun 49. Maddesine göre fiilen ödenmeyen primler için işverenlere gecikme cezası ile gecikme zammı, ihalelerde işletmelerden alınacak teminat ve hak edişlerden prim borcuna karşılık tutulma gibi yaptırımlar Sosyal Güvenlik Kurumu vasıtasıyla uygulanacaktır. Zaten İşsizlik sigortası primlerinin toplanmasından, sigortalı ve işyeri bazında kayıtların tutulmasından, toplanan primlerden, yersiz olarak alınan primlerin iadesinden Sosyal Güvenlik Kurumu görevli, yetkili ve sorumludur.

Sosyal Güvenlik Kurumu da bir ay içinde tahsil ettiği primler ile gecikme cezasını, gecikme zammını tahsil ettiği ayı izleyen ayın onbeşine kadar İşsizlik Sigortası Fon'una aktarması gerekir.

İşsizlik sigortasının gerektirdiği ödemeleri, hizmet ve yönetim giderlerini karşılamak üzere, Kanunun 46. maddesi kapsamına giren tüm iş sözleşmesi ile çalışan sigortalılar, işverenleri ve Devlet, işsizlik sigortası primi

2- Bkz.R.G.;T:8.9.1999-S:23810

3- Bkz. Andaç,F.: İş Hukuku, Detay Yayıncılık, Ank.2014, s.243 ve devamı.

4- Bkz. Andaç, F.; İşsizlik Sigortası, TÜHİS yayını, 2. Baskı, Ank.2010, s.32.ve devamı. – Bkz. Dupeyreoux, Jean-Jacques; Droit de la Securite Sociale, Precis Dalloz, Paris 1975, s.1001 ve devamı.

olarak ödeyeceklerdir. İşsizlik sigortası primi, sigortalının 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 80. ve 82 maddelerinde belirtilen prime esas aylık brüt kazançlarından (**en az** onaltı yaşından büyük işçiler için uygulanan aylık asgari ücretin brüt tutarı, **en çok** bu miktarın 6,5 katı kadar miktar) %1 sigortalı, %2 işveren ve %1 Devlet payı olarak alınacaktır. İsteğe bağlı sigortalılardan işsizlik sigortası primini ödeyenlerden ise %1 sigortalı ve %2 işveren payı alınacaktır (İşz. SK.md.49).

B- İŞSİZLİK SİGORTASINDAN İŞSİZLİK ÖDENEĞİ ALABİLMENİN ÖZEL ŞARTLARI

a- Prim Ödeme Gün Sayısı Bakımından;

İşsizlik ödeneğini almaya hak kazanabilmesi için belirli bir süre çalışması ve işsizlik sigortasına belirli bir süre prim ödemesi esastır. Çünkü Sigortanın ileride tahmin edilecek işsizlik sürelerine ve işsiz sayısına yetecek kadar ödemeleri karşılayacak finansmana ihtiyacı vardır.⁵

Kanunun 50. maddesine göre Hizmet akdinin sona ermesinden önceki son 120 gün prim ödeyerek sürekli çalışmış ve işveren işsizlik sigortası adına Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirme yapmış olması gerekir. Ayrıca bu kişilerin, son üç yıl içinde; 600 gün veya 900 gün veya 1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olması gerekir. Buna karşılık kendilerine sırasıyla 180 gün, 240 gün ve 300 gün süre ile işsizlik ödeneği verilecektir. Bu

süreler F.Almanya için son 3 yıl içinde 360 gün sigortalı olma ve haftada 20 saatten az çalışmama şartına bağlıdır.⁶

b- Çalışan İşçinin İşsiz Kalması Halleri ve Kuruma Zamanında Başvurması Bakımından;

4447 sayılı yasanın 51. Maddesine göre Sigortalı sayılanların;

- 4857 sayılı İş Kanununun 17. maddesi veya 854 sayılı Deniz İş Kanununun 16. maddesi ya da 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanunun (Basın İş Kanunu) 6. maddesinde belirtilen bildirim önelerine uygun olarak hizmet akdi işveren tarafından sona erdirilmiş olması,

- Hizmet akdinin, süresi belli olsun veya olmasın sürenin bitiminden önce veya bildirim önelini beklemeksizin 4857 sayılı İş Kanununun 16. maddesi veya 854 sayılı Deniz İş Kanununun 14. maddesi veya 5953 sayılı Basın İş Kanununun 7. ve 11. maddesi gereğince sigortalı işçi tarafından haklı nedenle derhal feshedilmiş olması,

- Hizmet akdinin, süresi belli olsun veya olmasın süresinin bitiminden önce veya bildirim önelini beklemeksizin 4857 sayılı İş Kanununun 25. maddesi gereğince işçinin sağlık, zorlayıcı ve işçinin bildirim sürelerini geçmiş tutukluluk hali nedeniyle⁷ veya 854 sayılı Deniz İş Kanununun 14. maddesi veya 5953 sayılı Basın İş Kanununun 12. maddesi gereğince İşveren tarafından haklı olarak derhal feshedilmiş olması,

6- Bkz. US; Social Security Programs, Throughout The World: Europe US Department of Health and Human Services, 2006, s:143.

7- Bkz. Güzel, Okur, Caniklioğlu; Sosyal Güvenlik Hukuku 15. Baskı, Beta İst. 2014, s:822

5- Bkz. Andaç, F.; İşsizlik Sigortası, TÜHİS, Ank.2010, s:104.

■ Belirli süreli Hizmet akdinin süresinin bitimi sonunda veya 854 sayılı Deniz İş Kanununun 7. maddesinde belirtilen hizmet akdinin belirli bir sefer için yapılmış olması nedeniyle sefer sonunda işçinin işsiz kalmış olması,

■ İşyerinin el değiştirmesi veya kapanması veya kapatılması, işin veya işyerinin niteliğinin değişmesi nedenleriyle işçinin işten çıkarılmış olması veya geminin kaybolması nedeniyle 854 sayılı Deniz İş Kanununun 14. Maddesi gereğince işçinin işsiz kalmış olması,

■ Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesi kapsamında işçinin işsiz kalmış olması, gibi hallerden birisine dayalı olarak hizmet akdi sona erenler, Kuruma süresi içinde şahsen başvurarak yeni bir iş almaya hazır olduklarını kaydettirmeleri ve prim ödeme koşullarını sağlamış olmaları kaydıyla işsizlik ödeneği almaya hak kazanırlar.

Ancak, işsizlik ödeneğine hak kazanabilmek için hizmet akdinin başvuru sırasında grev, lokavt veya kanundan doğan ödevler nedeniyle askıya alınmamış olması gerekmektedir.

İşsizlik ödeneğine hak kazanan sigortalı işsiz bu ödenekten faydalanabilmesi için **İşten Ayrılma Bildirgesi** ile birlikte hizmet akdinin feshedildiği tarihi izleyen günden itibaren 30 gün içinde, İşkur'a doğrudan veya elektronik ortamda başvurması gerekir (md.48) (Yarg. 10. HD, E:2005/2928-K:2005/4933, T:3.5.2005).⁸ Bu 30 günlük süre hak düşürücü süre değildir.⁹ Ancak mücbir sebepler dışında, başvuruda gecikilen süre işsizlik ödeneği al-

maya hak kazanılan toplam süreden düşülür. Şöyle ki, zorunlu neden olmayan haller dışında işçi örneğin 15 gün İşkur'a geç başvurmuş ise alması gereken 180 günlük ödenek süresinden 15 gün düşülerek 165 gün kendisine ödenek verilir.

Diğer taraftan İşçi, işsizlik sigortası isteme koşullarını yerine getirmesine rağmen işverenin haksız eylemi ile 30 gün içinde İşkura başvuramadığını ispatlamak kaydıyla bu ödenegi İşkur'dan alamaması halinde işverenin kusurundan doğan zararı tazminat olarak işverenden isteyebilir (Yarg.9.HD,E:2007/30884-K:2008/29541,T:30.10.2008).

C- İŞSİZLİK ÖDENEĞİNİN KESİLDİĞİ HALLER

İşsizlik Ödeneğinin Kesildiği Haller, 4447 sayılı İşsizlik Sigortası yasasının 52. maddesinde **İşsizlik Ödenegi Ödenmesinde Hak Düşürücü Nedenler** şeklinde belirlenmiştir. Kanununun uygulanmasına ilişkin yayınlanmış olan 3 nolu tebliğ aracılığı ile de uygulama yapılmaktadır (Bkz. R.G.;T:30.01.2002- S:24656).

Buna göre, İşsizlik ödeneği almakta iken; İşkur tarafından teklif edilen mesleklerine uygun ve son çalıştıkları işin ücret ve çalışma koşullarına yakın ve ikamet edilen yerin belediye mücavir alanı sınırları içinde bir işi haklı bir nedene dayanmaksızın reddeden veya denetimler esnasında İşsizlik ödeneği aldığı sürede gelir getirici bir işte kayıt dışı olarak çalıştığı tespit edilen veya herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan yaşlılık aylığı aldığı tes-

8- F. Andaç, İşsizlik Sigortası, 2.baskı, Tühis, Ank.2010, s.113

9- C. Tozan, İşsizlik Sigortası Kanunu Uygulamaları, Türk-İş Yayını, Ank.2013, s.44.

pit edilen sigortalının **ödenekleri tekrar başlatılmamak üzere kesilmektedir.**

Ayrıca İşkur tarafından önerilen meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitimini haklı bir neden göstermeden reddeden veya kabul etmesine karşın devam etmeyen, veya haklı bir nedene dayanmaksızın Kurum tarafından yapılan çağrılar zamanında cevaplamayan, istenilen bilgi ve belgeleri öngörülen süre içinde vermeyen, Sigortalının ödenekleri kesilmektedir. Ancak, bu hallerin sona ermesi durumunda, ödeneklerin kesilme gerekçesinin ortadan kalkması halinde, ödemelere yeniden başlatılabilmektedir. Şöyle ki, bu durumda yapılacak ödemenin süresi başlangıçta belirlenmiş olan toplam hak sahipliği süresinin, örneğin 180 günlük sürenin sona erdiği tarihi geçemeyecektir.

Diğer taraftan 3 nolu tebliğin 13. maddesine göre muvazzaf askerlik dışında herhangi bir nedenle silah altına alınanlarla hastalık ve analık nedeniyle geçici işgöremezlik ödeneği almaya hak kazanan sigortalı işsizlerin işsizlik ödeneklerinin ödenmesi bu durumların devamı süresince durdurulacaktır. Bu geçici süreden sonra ancak tekrar ödemeye devam edilecektir. Ödemenin süresi ise başlangıçta belirlenmiş olan toplam hak sahipliği süresinin örneğin 180 günlük sürenin sona erdiği tarihi de geçemeyecektir.

SONUÇ :

4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, işsizlik ödeneğini örneğin 180 gün, 240 gün ve 300 gün şeklinde belirli sürelerle bağlamıştır. Bu süreler içerisinde işsizlik ödeneği alırken **İşsizlik Ödeneği Ödenmesinde Hak Düşürücü Nedenlerle ödeneği kesilebilmektedir. Şöyle ki,** İşkur tarafından teklif edilen mesleklerine uygun ve son çalıştıkları işin ücret ve çalışma koşullarına yakın ve ikamet edilen yerin belediye mücavir alanı sınırları içinde bir işi haklı bir nedene dayanmaksızın reddedenlerin veya yapılan denetimlerde Kurumdan işsizlik ödeneği aldığı dönemde kayıt dışı olarak çalıştığı tespit edilenlerin işsizlik ödenekleri tekrar başlatılmamak üzere kesilmektedir.

Ayrıca işsizlik ödeneği aldığı süre içinde herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan yaşlılık aylığı almaya başlayanların ödenekleri de yaşlılık aylığını almaya başladığı tarihten itibaren kesilmektedir.

Yine İşkur tarafından önerilen meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitimini haklı bir neden göstermeden reddeden veya kabul etmesine karşın devam etmeyen veya haklı bir nedene dayanmaksızın Kurum tarafından yapılan çağrılar zamanında cevaplamayan veya istenilen bilgi ve belgeleri öngörülen süre içinde vermeyenlerin de işsizlik ödenekleri kesilmekte, ancak, bu hallerin sona ermesi durumunda, ödemelere yeniden başlanılabilmektedir. Ödemenin süresi başlangıçta belirlenmiş olan toplam hak sahipliği süresinin sona erdiği tarihi de geçemeyecektir.

KAYNAKÇA

1- Andaç, F.: *İş Hukuku*, Detay Yayıncılık, Ank.2014.

2- Andaç, F.: *İşsizlik Sigortası*, TÜHİS yayını, 2. Baskı, Ank.2010.

3- Dupeyreux, Jean-Jacques; *Droit de la Securite Sociale*, Precis Dalloz, Paris 1975.

4- Güzel, A. - A.Okur - N.Caniklioğlu; *Sosyal Güvenlik Hukuku* 15. Baskı, Beta İst. 2014.

5- R.G.;T:8.9.1999-S:23810

6- Tozan, C.; *İşsizlik Sigortası Kanunu Uygulamaları*, Türk-İş Yayını, Ank.2013.

7- Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü 2014 Eylül Ayı İstatistik Bülteni.

8- US; *Social Security Programs, Throughout The World: Europe* US Department of Health and Human Services, 2006.